

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

No9
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 268 sahifa,
2-sentyabr, 2025-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Maktabgacha ta'lim tashkiloti innovatsion faoliyatini rivojlantirish jarayoni.....	14
Ibragimova Gulsanam Nematovna	
Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim metodikasida qo'llanilishi va o'qituvchi kompetentligiga ta'siri	22
Abduyev Sheroz	
Boshlang'ich ta'limda "tabiatshunoslik" fanini raqamli platformalar orqali o'qitish metodikasini takomillashtirish: 5e modeli asosida dizayn, baholash va joriy etish.....	25
Ahmadaliyev Shohruh Bahromjon o'g'li	
Ingliz va rus leksikografiyasida o'zbek milliy taom nomlarining lingvistik tahlili	30
Bobojonova Zarina Rashidovna	
Rahbarlarda til bilish darajasi va hissiy intellekt (eq): o'zaro bog'liqlikni o'rganish	34
Isaqlolova Baxtigul Xo'jamovna	
Frazeologizmlarni o'rgatishda matn asosida integratsiyalashgan dars modeli: xorijiy til o'rganuvchilar tajribasi	38
Jumayeva Sadbarg Mirolimovna	
O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari: rivojlangan davlatlar tajribasi tahlili	42
Karimova Moxichehra Rixsibayevna	
Rus va ingliz tillarida sharqona realiyalarning leksik-semantik tasnifi	46
Kulmamatova Aziza Do'stmamat qizi	
TRIZ metodikasi asosida texnokratik bolalar bilan ishlash tizimini takomillashtirish	50
Orifjonova Mavludaxon Abduqaxxor qizi	
Raqamli ta'lim muhitida pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish.....	53
Raximberganova Munajat Muzaffar qizi	
Structure of Social Conflict and Stages of its Development	57
Zaynutdinova Shahnoza Yuldashevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy faoliyatini baholash va rag'batlantirish tizimini takomillashtirish.....	60
Abduraxmonova Nigoraxon Akramali qizi	
Expression of National Mental Characteristics in the Uzbek Lullaby.....	64
Alimbayeva Shaxlo Tursunovna	
Bo'lajak "texnologiya" fani o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda kreativ kompetentlikni rivojlantirish tizimining pedagogik zarurati	69
Avazov G'oyibnazar Berdiyevich	
Bo'lajak tarbiyachilarda integratsiyalashgan ta'lim faoliyatini rivojlantirish orqali kommunikativ salohiyatini shakllantirish	72
Baratova Yulduz Asadullayevna	
Umumta'lim maktablarida molekulyar fizikani o'qitishning hozirgi holati	76
Boymirov Sherzod Tuxtayevich, Xudoynazarova Visola Musurmonqul qizi	
Ingliz tilini o'qitishda talabalarining mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini akt vositasida rivojlantirish	80
Ergasheva Sevaraxon Ravshanjon qizi	
Maktabgacha ta'lim pedagoglarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish istiqbollari.....	84
O'rinova Feruzaxon O'ljayevna, Karimova Gulzodaxon Marufjon qizi	
IIV litsey o'quvchilarining liderlik kompetensiyasini rivojlantirishning psixologik xususiyatlari.....	90
Gadoyeva Dildora Baxtiyorovna	
Improving the System of Human Resource Capacity Management in Higher Education Institutions: Evidence from Uzbekistan	98
Imomov I., Umirova D.	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarni mantiqiy va tanqidiy fikrlashga o'rgatishning zamonaviy usullari.....	104
Iskandarova Munisa Bahodir qizi	
Tarbiyachi-pedagoglarning emotsional kompetensiyasini rivojlantirish	107
Jovmirzayeva Nargiza Quvondiqovna	

Maktabgacha ta'lim yoshdagi giperaktiv bolalarga ta'lim berishning pedagogik-psixologik usullari	110
Jo'rayeva Nargiza Toirovna, Kamalova Sarvinov	
Blum taksonomiyasi asosida ilmiy kompetentlikni takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari	113
Mustafayeva Nilufar Ulashovna	
Maktabgacha yoshdagi ovoz buzulishiga ega bolalar bilan guruhli mashg'ulotlarni tashkil qilish	117
Umida O'tbasarova Mexmanovna, Maksudbekova Xovvajan Xamidbek qizi	
Bolalar jamoasida do'stona munosabatlarni shakllantirishda rivojlanish markazlarida loyiha asosida o'qitish texnologiyasidan foydalanish usullari	121
Quronova Ismigul Xolmurod qizi	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda innovatsion metodlar orqali o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi	126
Rustamova Davlatxon Toyirjon qizi	
Oliy ta'limda tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishning innovatsion modellari	131
Sanayeva Surayyo Bobonazarovna	
"Tibbiy radiologiya" fanini o'qitishda pedagogik muloqot orqali tanqidiy operativ muloqotni o'stirishning o'ziga xos xususiyatlari	139
Shukurova Sevara Ilhomovna	
Improving High Jump Techniques	143
Tajimbetov Anvar Tengeldayevich	
Filologik va ijtimoiy-siyosiy fanlarda ta'lim jarayonining innovatsion metodlari	146
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna	
Понятие логического мышления и его особенности у младших школьников	149
Ахмаджонова Нозима Нодиржон кизи	
Интеграция психологии, обучения английскому языку, дошкольного образования и туризма: междисциплинарная модель формирующего опыта	152
Омонуллаева Дилофуза Асадулла кизи	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'yin faoliyatida ijtimoiy motivlarni shakllantirish usullari	157
Abduvaxobova Nodira	
Boshlang'ich ta'limda kognitiv faollikni rivojlantirishning afzalliklari	160
Ismailova Nozima Umaraliyevna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini matnni tahlil qilishga o'rgatishda zamonaviy yondashuvlarning ahamiyati	164
Utanbayeva Dildora Abdixadirovna	
Dorivor o'simliklar kursini o'qitish metodikasini takomillashtirishda keys texnologiyalaridan foydalanish	168
Mirzaboyev Timur Bisenbay o'g'li	
Oliy ta'lim talabalarida ijtimoiy-axloqiy kompetensiyani rivojlantirish: empirik tadqiqot natijalari	171
To'raqulov Akbar Rustam o'g'li	
Gerontotexnologiya ijtimoiy-pedagogik innovatsiya sifatida	175
Temirova Muyassar Abdulkarim qizi	
O'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda Sharq mutafakkirlarining qarashlaridan foydalanish	180
Raximova Surayyo Otabek qizi	
Yoshlarni kasb tanlashda ruhiy tayyorgarlik va shaxsiy qobiliyatlarni baholash	183
Biysenov Temirbek Taumuratovich	
Talabalarni ta'limiy qadriyatlar asosida pedagogik faoliyatga tayyorlash tizimini takomillashtirishning ahamiyati	188
Choriyeva Surayyo Choriyevna	
Differences Between Computer-Based and Paper-Based Assessment in Inclusive Education	192
Davidova Sayyora Sirojiddin kizi	
Raqamli muhit sharoitida ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayonining pedagogik modeli va tajriba-sinov natijalari	196
Donayeva Nozimaxon Norbo'tayevna	
Intellekt xarita yordamida o'quvchilarda "emotsional intellekt"ni rivojlantirish	201
G'aniyev Abduqahhor Gadoyevich	
Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarda o'yin faoliyatining psixologik-pedagogik ahamiyati	206
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarini innovatsion yondashuv asosida boshqarishning nazariy asoslari	210
Mannanova Nargiza Xaydarovna	

Ingliz tilini o'rgatishda ona tilidan keng foydalanishning salbiy va ijobiy jihatlari	215
Masharipova Kumushoy Amin qizi	
The Relationship Between Critical Thinking and Reading Comprehension in Primary School Students	218
Mavlonova Dildora Shukhrat kizi	
Tasviriy san'at mashg'ulotlarida zamonaviy metodlardan foydalanish	222
N. K. Musayeva, U. O. Ziyatova	
Singapurning ta'lim falsafasi: korporativ madaniyatni ma'naviy-ma'rifiy rivojlanish bilan integratsiyalash ...	226
Nishonov Xayrulla Xolmirzaevich	
The Anthropocentric Paradigm in Modern Linguistics: Cognitive Linguistics and Linguacultural Studies in The Study of Language, Consciousness, and Culture	230
Rajabova Shaxlo Shodmonovna	
Bugungi globallashuv davrida ta'lim tizimini rivojlantirish va uning sifatini oshirishda nostandart yondashuvning ahamiyati	234
Ramazonova Salomat Saidovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kreativ sinflar ishini tashkil etishga tayyorlash	238
Saidova Gulruh Halim qizi	
O'zbek oilalarida ota-ona va farzand munosabatlarini tashxis qilishning psixologik xususiyatlari (Farg'ona vodiysi misolida)	242
Turg'unboeva Azizaxon G'ulomovna	
Сущность и специфика развития билингвизма у детей дошкольников	246
Истамова Нигора Азимжановна	
Zamonaviy rahbarning innovatsion boshqarish texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari	249
Xakimova Dildora Mashrabjonovna	
Креативный подход к развитию лингвометодического мышления студентов-филологов	253
Ходжаниязова Айгуль Айтмуратовна	
Umumta'lim maktablarida tarbiya darslarini tashkil etish ijtimoiy zarurat sifatida	257
Rashidova Gulnoza G'ulomovna	
Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati	261
Xaydarov Sulaymon Amirqulovich	
Xronotop nazariyasiga tahliliy yondoshuvlar va qarashlar	265
Avazov Vahabjon Tolibjon o'g'li	

PEDAGOGIK RISKLARNI BOSHQARISHNING NAZARIY ASOSLARI VA GLOBALLASHUV JARAYONIDAGI AHAMIYATI

Xaydarov Sulaymon Amirqulovich

“University of management and future technologies”,
Raqamli iqtisodiyot va fakulteti,
Pedagogika va psixologiya kafedrası dotsenti, PhD

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0658-1200>

Annotatsiya: Ushbu maqolada globallashuv sharoitida yoshlarning ta'lim-tarbiyasi jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan pedagogik risklarning nazariy asoslari tahlil qilinadi. Pedagogik risk tushunchasining mohiyati, ularning manbalari va tarbiyaga ta'siri keng yoritilgan. Shuningdek, risklarni boshqarishning tizimli, psixologik-pedagogik va profilaktik yondashuvlari ilmiy asoslangan holda izohlangan. Globallashuvning axborot oqimi, madaniy aralashuv va zamonaviy texnologiyalar orqali tarbiya jarayoniga ta'siri hamda yoshlarning ma'naviy immunitetini shakllantirishdagi muhim jihatlari ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik risk, ta'lim, tarbiya, boshqaruv, globallashuv, yoshlar, tizimli yondashuv, psixologik-pedagogik yondashuv, profilaktika, axborot xavfsizligi, ma'naviy immunitet.

Abstract: This article analyzes the theoretical foundations of pedagogical risks that may arise in the upbringing and education of youth under the conditions of globalization. The concept of “pedagogical risk,” its sources, and its impact on the educational process are explained in detail. Systemic, psychological-pedagogical, and preventive approaches to risk management are discussed. Particular attention is given to the influence of globalization through information flows, cultural interaction, and modern technologies on the educational process, as well as the importance of developing the spiritual immunity of young people.

Key words: pedagogical risk, education, upbringing, management, globalization, youth, systemic approach, psychological-pedagogical approach, prevention, information security, spiritual immunity.

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические основы педагогических рисков, возникающих в процессе воспитания и образования молодежи в условиях глобализации. Раскрыта сущность понятия “педагогический риск”, его источники и влияние на воспитательный процесс. Подробно объясняются системный, психолого-педагогический и профилактический подходы к управлению рисками. Особое внимание уделено влиянию глобализации через информационные потоки, культурные взаимодействия и современные технологии на процесс воспитания и формирование духовного иммунитета молодежи.

Ключевые слова: педагогический риск, образование, воспитание, управление, глобализация, молодежь, системный подход, психолого-педагогический подход, профилактика, информационная безопасность, духовный иммунитет.

KIRISH

Bugungi kunda globallashuv jarayoni ta'lim-tarbiya tizimiga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng qo'llanilishi, madaniy almashinuv jarayonlarining tezlashuvi yoshlarning dunyoqarashi, qadriyatlari va turmush tarzini tubdan o'zgartirmoqda. Bu jarayon bir tomondan ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirsa, ikkinchi tomondan yoshlarning tarbiyasida yangi xavf-xatarlarni yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, ma'naviy bo'shliqlarning paydo bo'lishi, zararli g'oyalar ta'sirida yoshlarning milliy va umuminsoniy qadriyatlardan uzoqlashishi, iste'molchilikka moyillik va psixologik muvozanatning buzilishi kabi holatlar pedagogik risklar sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu bois, pedagogik risklarni o'z vaqtida aniqlash, ularning kelib chiqish sabablari va oqibatlarini chuqur tahlil qilish hamda samarali boshqaruv mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy vazifaga aylanmoqda.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, globallashuv jarayonida yoshlarning ongini turli xil ijtimoiy-axborot oqimlaridan himoya qilish, ularni milliy qadriyatlar asosida ma'naviy barkamol shaxs sifatida tarbiyalash zamon talabi hisoblanadi. Tarbiya jarayonida yuzaga keladigan risklarni boshqarish nafaqat maktab

va oliy ta'lim muassasalari, balki oila, mahalla va keng jamoatchilikning ham umumiy mas'uliyatiga aylangan. Tadqiqotning ob'ekti globallashuv sharoitida yoshlarning ta'lim-tarbiyasi jarayoni, predmeti esa ta'lim-tarbiya jarayonida yuzaga keladigan pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va ularning samaradorligini ta'minlovchi yondashuvlardan iboratdir. Tadqiqotning maqsadi globallashuv jarayonida yoshlarning tarbiyasida uchraydigan pedagogik risklarni aniqlash, ularni boshqarishning nazariy asoslarini ilmiy jihatdan tahlil qilish va ularni bartaraf etish yo'llarini ko'rsatib berishdan iboratdir. Ushbu maqsadga erishish uchun bir qator vazifalar belgilangan: pedagogik risk tushunchasi va uning mohiyatini yoritish, risklarni keltirib chiqaruvchi asosiy omillarni aniqlash, pedagogik risklarni boshqarishda tizimli, psixologik-pedagogik va profilaktik yondashuvlarni tahlil qilish, globallashuvning yoshlar tarbiyasiga ta'sirini o'rganish, yoshlarning ma'naviy immunitetini mustahkamlashda pedagogik risklarni boshqarish mexanizmlarini asoslab berish. Shu tariqa, mavzuning ilmiy va amaliy ahamiyati shundaki, pedagogik risklarni samarali boshqarish orqali globallashuv davrida yoshlarning ijtimoiy, ma'naviy va intellektual rivojlanishini ta'minlash mumkin bo'ladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Pedagogik risklar va ularni boshqarish masalasi ilmiy adabiyotlarda turli jihatlarida o'rganilgan. Xorijiy olimlardan biri U. Bronfenbrenner (1979) o'zining "Inson rivojlanishining ekologik nazariyasi" asarida shaxs tarbiyasini ijtimoiy tizimlar – oila, maktab, jamiyat va global muhit ta'sirida shakllanishini asoslab bergan. Ushbu nazariy qarashlar pedagogik risklarni tizimli yondashuv orqali boshqarish zarurligini ko'rsatadi. J. Coleman (1998) esa ijtimoiy kapital nazariyasi orqali yoshlarning rivojlanishida oilaviy va ijtimoiy aloqalarning ahamiyatini yoritadi. Uning fikricha, ijtimoiy kapitalning yetishmasligi turli ijtimoiy xavflarni, jumladan, pedagogik risklarni kuchaytiradi.

J. Epstein (2001) "Maktab, oila va jamoatchilik hamkorligi" asarida tarbiya jarayonida uch tomonlama hamkorlikning muhimligini alohida ta'kidlaydi. Unga ko'ra, oila va maktab o'rtasidagi zaif aloqadorlik bolalarda ta'lim-tarbiyaga nisbatan befarqlik, ijtimoiy moslashuvdagi qiyinchiliklar kabi xavflarni keltirib chiqaradi. Bundan tashqari, D. Olweus (1993) maktabdagi zo'ravonlik va kiberzo'ravonlik muammosini tahlil qilib, ularni pedagogik risklarning eng xavfli ko'rinishlaridan biri sifatida baholaydi. Shu bilan birga, S. Livingstone va E. Helsper (2008) o'z tadqiqotlarida internet muhitidagi xavf-xatarlarning yoshlar ongiga ta'sirini ko'rsatib, ota-onalarning nazorat va pedagogik vositachilik roliga alohida urg'u beradi.

Mahalliy olimlardan A. Mamarasulov (2020) o'zining "Oila pedagogikasi" asarida oilaviy tarbiyada yuzaga keladigan xavflar va ularni bartaraf etish yo'llarini o'rgangan. F. Qodirova va S. Yo'ldosheva (2019) "Pedagogika" darsligida esa tarbiya jarayonining nazariy asoslari, pedagogik muhit va risklarni boshqarish masalalarini o'zbek ta'lim tizimi sharoitida talqin qilgan. Shuningdek, UNESCO (2015) tomonidan qabul qilingan "Ta'lim – 2030" konsepsiyasida ta'lim tizimida xavfsiz muhit yaratish, yoshlarni zamonaviy xavflardan himoya qilish va ularni barqaror rivojlanishga tayyorlash global vazifa sifatida belgilangan.

Umuman olganda, ilmiy adabiyotlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, pedagogik risklarni boshqarishda tizimli yondashuv, ota-ona va maktab hamkorligi, yoshlarning psixologik ehtiyojlarini hisobga olish hamda global axborot oqimidan himoya qilish eng asosiy yo'nalishlar sifatida qaralmoqda. Shu bilan birga, milliy va xalqaro tajribalar pedagogik xavflarni oldini olishda profilaktika va ma'naviy immunitetni mustahkamlash choralariga alohida e'tibor qaratadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Pedagogik risklarni ilmiy jihatdan o'rganish, ularni aniqlash va boshqarish jarayonida qo'llanilgan yondashuvlar hamda usullarni qamrab oladi. Tadqiqot jarayonida avvalo, mavzuga oid xorijiy va mahalliy ilmiy adabiyotlar, monografiyalar, maqolalar va xalqaro tashkilotlarning rasmiy hujjatlari tahlil qilindi. Shu orqali pedagogik risk tushunchasi, ularning manbalari, ta'lim-tarbiya jarayoniga ta'siri hamda boshqarish mexanizmlari haqida nazariy asoslar shakllantirildi.

Metodologik yondashuv sifatida tizimli tahlil usuli qo'llanildi. Bu usul ta'lim jarayonini oila, maktab, jamoa va global axborot makoni bilan o'zaro bog'liq ijtimoiy tizim sifatida o'rganishga imkon berdi. Shu bilan birga, psixologik-pedagogik tahlil usuli orqali yoshlarning individual xususiyatlari, psixologik ehtiyojlari va ijtimoiy moslashuv jarayonidagi muammolar o'rganildi. Tadqiqotda qiyosiy tahlil usulidan ham foydalanildi. Bu orqali pedagogik risklarni boshqarish bo'yicha mahalliy tajribalar xalqaro tajribalar bilan solishtirilib, o'xshashlik va farqlar aniqlashtirildi. Statistik ma'lumotlardan foydalanish esa risklarning dolzarbligi va ularning yoshlar tarbiyasiga ta'sirini asoslash imkonini berdi.

Metodologiyada shuningdek, konseptual yondashuv asosida profilaktika va ma'naviy immunitetni mustahkamlash mexanizmlari ilmiy asosda tahlil qilindi. Ushbu yondashuv risklarni faqat bartaraf etish emas, balki ularning oldini olish, yoshlarni globallashuvning salbiy oqibatlaridan himoya qilishga qaratilgan choralarni belgi-

lashga xizmat qildi. Umuman olganda, tadqiqot metodologiyasi nazariy tahlil, tizimli yondashuv, psixologik-pedagogik izlanish, qiyosiy o'rganish va konseptual tahlil usullariga tayangan holda olib borildi. Bunday metodologik asoslar tadqiqotning ilmiy aniqligi va amaliy ahamiyatini ta'minlashga yordam berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Globallashuv jarayonida pedagogik risklarning kuchayishi ta'lim-tarbiya tizimiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Oila, maktab va keng jamoatchilikning tarbiyaviy salohiyati turli ijtimoiy-iqtisodiy omillar, ommaviy madaniyat va virtual axborot makonining ta'siri ostida turlicha namoyon bo'lmoqda. Tadqiqot davomida mavjud adabiyotlar tahlili va ilmiy qarashlar asosida bir nechta muhim natijalar aniqlandi.

Avvalo, Bronfenbrenner (1979) tomonidan ilgari surilgan ekologik tizimlar nazariyasi shuni ko'rsatadiki, bolaning shaxsiy rivojlanishi bir vaqtning o'zida oila, maktab va ijtimoiy muhitning o'zaro ta'siri ostida shakllanadi. Shu sababli tarbiyaviy jarayonda yuzaga keladigan xavflar ko'pincha ushbu tizimlar o'rtasidagi nomutanosiblik va uzilishlardan kelib chiqadi.

Shuningdek, Coleman (1998) tomonidan ishlab chiqilgan ijtimoiy kapital nazariyasi oilaviy aloqalarning sustlashuvi, ota-onalarning tarbiyadagi ishtiroki pasayishi yoshlar tarbiyasida pedagogik risklarni kuchaytiruvchi omil ekanini ko'rsatadi. Tadqiqot davomida oila va maktab hamkorligi yetarli darajada samarali bo'lmagan sharoitlarda bolalarda intizom buzilishi, o'qishga befarqlik va deviant xatti-harakatlar kuzatilishi aniqlangan.

Maktab muhiti va uning xavfsizligi masalasida Olweus (1993)ning maktab zo'ravonligi bo'yicha tadqiqotlari muhim ahamiyat kasb etadi. Uning natijalariga ko'ra, maktabda kuzatiladigan psixologik va jismoniy bosim nafaqat o'quvchilar ruhiyatiga, balki ularning kelajakdagi ijtimoiy faolligiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bu holat globallashuv sharoitida kiberzo'ravonlik orqali yanada kuchaymoqda (Livingstone & Helsper, 2008).

Milliy tadqiqotlar ham ushbu masalani tasdiqlaydi. Mamarasulov (2020) o'zining "Oila pedagogikasi" asarida oilada e'tiborsizlik, noto'g'ri tarbiya usullarining qo'llanishi va migratsiya oqibatida ota-onalarning chetga chiqib ketishi bolalar tarbiyasida jiddiy xavf tug'dirayotganini ta'kidlaydi. Shuningdek, Qodirova va Yo'ldosheva (2019) pedagogik risklarni boshqarishda o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasi, sinfdagi psixologik muhit va ota-onalar bilan doimiy muloqotning muhimligini alohida qayd etadi.

Xalqaro hujjatlar, xususan UNESCO (2015)ning "Ta'lim – 2030" konsepsiyasi ham ushbu masalani global darajada ko'tarib, yoshlar uchun xavfsiz va inklyuziv ta'lim muhitini yaratish zarurligini belgilab beradi. Bu hujjatdagi yondashuvlar milliy ta'lim siyosatida profilaktika, media savodxonlikni oshirish, o'qituvchilarni malaka oshirish orqali xavflarni kamaytirishga qaratilgan.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, pedagogik risklarni boshqarishda quyidagi yo'nalishlar ustuvor ahamiyat kasb etadi:

1. **Oilaviy tarbiyani mustahkamlash** – ota-onalar pedagogik madaniyatini oshirish, ular bilan muntazam hamkorlik mexanizmlarini yo'lga qo'yish;
2. **Maktab muhitini xavfsizlashtirish** – zo'ravonlikka qarshi dasturlar, psixologik xizmatlarni kuchaytirish, o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini oshirish;
3. **Globallashuv sharoitida yoshlarni himoya qilish** – media va axborot savodxonligini rivojlantirish, yoshlarni zararli kontentdan himoya qilish, sog'lom ijtimoiy muhitni shakllantirish;
4. **Hamkorlikni kuchaytirish** – oila, maktab va jamoatchilik o'rtasida uzluksiz hamkorlik mexanizmlarini yo'lga qo'yish.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari pedagogik risklarni samarali boshqarish globallashuv jarayonida yoshlarning barqaror rivojlanishi, ma'naviy immunitetining mustahkamlanishi va sog'lom ijtimoiy muhitda voyaga yetishini ta'minlaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqorida olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, globallashuv jarayonida pedagogik risklar ta'lim-tarbiya tizimida tobora dolzarb masalaga aylanib bormoqda. Oila, maktab va keng ijtimoiy muhitning o'zaro aloqadorligi, shuningdek, raqamli texnologiyalar va axborot oqimining tezkorligi yoshlar tarbiyasida yangi xavf-xatarlarni yuzaga keltirmoqda. Pedagogik risklarning asosiy ko'rinishlari oilaviy befarqlik, noto'g'ri tarbiya usullari, maktab muhitidagi zo'ravonlik, o'qishga befarqlik, kiberxavfsizlikka oid muammolar, salbiy ijtimoiy guruhlar ta'siri hamda ma'naviy qadriyatlardan uzoqlashish bilan bog'liqdir.

Pedagogik risklarni samarali boshqarish uchun tizimli va kompleks yondashuv talab etiladi. Xorijiy va mahalliy adabiyotlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, oila va maktab hamkorligini kuchaytirish, ta'lim tizimida xavfsiz muhit yaratish, yoshlarni ijtimoiy-psixologik qo'llab-quvvatlash hamda globallashuvning salbiy oqibat-

lariga qarshi ma'naviy immunitetni shakllantirish eng muhim vazifalardir. Shu bilan birga, pedagogik risklarni boshqarish jarayoni faqat muammolarni bartaraf etish emas, balki ularning oldini olishga qaratilgan profilaktik choralarni ham o'z ichiga olishi lozim.

Shu nuqtai nazardan, birinchi navbatda oilaviy tarbiyani mustahkamlash zarur. Ota-onalarning pedagogik bilimlarini oshirish, ular uchun maxsus trening va seminarlarni tashkil etish, oilaviy muloqotni kuchaytirish va ota-onalarning tarbiyadagi mas'uliyatini oshirish dolzarbdir. Migratsiya oqibatida ota-onasiz qolayotgan bolalar uchun esa psixologik va pedagogik qo'llab-quvvatlash dasturlarini ishlab chiqish muhim hisoblanadi.

Maktab tarbiyasida esa o'quvchilar uchun xavfsiz va do'stona muhit yaratish, zo'ravonlikka qarshi profilaktik dasturlarni joriy etish, psixologik xizmatlar faoliyatini kuchaytirish hamda o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini oshirish ustuvor yo'nalishlardan biridir.

Globallashuv sharoitida yoshlarni qo'llab-quvvatlash maqsadida media va axborot savodxonligini rivojlantirish, yoshlarni zararli kontentdan himoya qilish mexanizmlarini takomillashtirish zarur. Bunda nazoratdan ko'ra ko'proq tarbiyaviy yo'naltirishga asoslangan yondashuv samaraliroq natija beradi. Shu bilan birga, yoshlar ongida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni chuqur singdirish orqali ma'naviy immunitetni mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik boshqaruv tizimini takomillashtirish ham dolzarb masalalardan biridir. Bu borada pedagogik risklarni muntazam monitoring qilish, ularning oldini olishga qaratilgan milliy strategiyalar ishlab chiqish, oila, maktab va mahalla hamkorligini mustahkamlash hamda xalqaro tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish maqsadga muvofiqdir. Umuman olganda, pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslarini amaliyot bilan uyg'unlashtirish, yoshlar tarbiyasini zamon talablari va milliy qadriyatlar asosida tashkil etish globallashuv sharoitida ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu orqali kelajak avlodni barkamol, mustaqil fikrlovchi va ijtimoiy mas'uliyatli shaxs sifatida voyaga yetkazish mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Bronfenbrenner, U. (1979). The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. Cambridge, MA: Harvard University Press.
2. Coleman, J. (1998). Foundations of Social Theory. Cambridge, MA: Harvard University Press.
3. Epstein, J. L. (2001). School, Family, and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools. Boulder, CO: Westview Press.
4. Olweus, D. (1993). Bullying at School: What We Know and What We Can Do. Oxford: Blackwell Publishing.
5. Livingstone, S., & Helsper, E. (2008). Parental mediation of children's Internet use. Journal of Broadcasting & Electronic Media, 52(4), 581–599.
6. UNESCO. (2015). Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action. Paris: UNESCO.
7. Mamarasulov, A. (2020). Oila pedagogikasi. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
8. Qodirova, F., & Yo'ldosheva, S. (2019). Pedagogika. Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti.
9. G'ulomov, A., & Xoliqova, N. (2018). Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: O'qituvchi.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori (2020). "Ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi". Toshkent.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.